

ОЦІННІ МЕТАФОРИЧНІ ПОЗНАЧЕННЯ ОБРАЗУ ЖІНКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

К. І. Безбах, Л. С. Данил

Анотація. У пропонованому дослідженні подана інформація про оцінні метафоричні позначення образу жінки в українській та німецькій лінгвокультурах, функціональну та оцінну характеристику метафоричних одиниць на позначення образу жінки в порівнюваних лінгвокультурах. Об’єктом дослідження виступають функціональні та лексико-семантичні особливості зазначених метафоричних одиниць у порівнюваних мовах. Методологічною основою роботи є описовий метод – для точного та повного опису лексичних одиниць, що є підґрунтям для комплексної презентації результатів дослідження, зіставний метод – для виявлення і висвітлення спільних та відмінних ознак мовних одиниць в обох мовах та кількісний аналіз – для порівняння функціональних та лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки в зіставляваних мовах. Ці методи роблять можливим комплексний аналіз усіх метафоричних одиниць на позначення образу жінки.

Ключові слова: метафора, образ жінки, метафорична одиниця, метафоричне позначення, лексична одиниця.

Вступ. Метафоризація є невід’ємною частиною мовної картини світу та посідає надзвичайно важливе місце в розумовому процесі та у мові, а в поетичному тексті є елементом відображення семантичної структури художнього світу письменника. Метафори найяскравіше відображають образ жінки у різних лінгвокультурах. Метафоричний образ жінки у лінгвістиці є цікавою темою для багатьох вчених та дослідників. Серед провідних лінгвістів, що займалися вивченням метафори, виділяють О. О. Балабанова, О. А. Вербицьку, Т. Є. Кіса, Л. В. Кравця, Л. О. Пустовіта. Отже, **актуальність** розвідки зумовлена антропоцентричною спрямованістю сучасних мовознавчих досліджень та підвищеним дослідницьким інтересом до вивчення метафоричних одиниць на позначення жінки в німецькій та українській лінгвокультурах. Крім того, актуальність дослідження обумовлюється недостатньою вивченістю метафоричних одиниць на позначення образу жінки в німецькій та українській мовах у зіставному аспекті, а також необхідністю системного узагальнюючого опису цих одиниць. **Мета** дослідження полягає у вивченні структурно-семантичних особливостей та особливостей функціонування метафор у німецькій та українській лінгвокультурах. Досягнення поставленої мети магістерського дослідження стає можливим за умови вирішення **таких практичних завдань**, як аналіз наявної теоретичної та методологічної бази вивчення метафоричних одиниць на позначення образу жінки; укладення корпусу практичного матеріалу шляхом вибірки з тлумачних та фразеологічних словників сучасних німецької та української мов; опису структурних та лексико-семантичних особливостей метафоричних позначень образу жінки. **Об’єктом наукової розвідки** є метафоричні одиниці на позначення образу жінки в сучасних німецькій та українській мовах. **Предметом дослідження** є функціональні, лексико-семантичні особливості зазначених одиниць та особливості їхнього функціонування в порівнюваних мовах. **Матеріалом дослідження** послуговували 109 метафоричних позначень на позначення жінки у німецькій та 184 – в українській мові, отриманих методом суцільної вибірки з тлумачних словників, а саме у німецькій мові Duden «Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. in 6 Bd. / hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftl. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1977, WBDUS – Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart, 1990 та RSR Der Duden in 12 Bd.: Das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. und bearb. von G. Drosdowski u. W. Scholze-Stubenrecht]. – Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1992. – Bd. 11: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik та в українській мові Великий тлумачний словник сучасної української мови / В. Т. Бусел; (уклад. і голов. ред.). Київ: Перун, 2005»; Юрченко О. С., Івченко А. О. «Словник стійких народних порівнянь». Харків, 1993. В останніх дослідженнях було започатковано комплексний аналіз метафоричних одиниць на позначення образу жінки

у німецькій та українській лінгвокультурах з погляду гендерної лінгвістики, у розвідці цей комплексний аналіз продовжується, але з позиції оцінки. Отримані у дослідженні результати є внеском у дослідження образу жінки через призму оцінки, а також порівняльну лексикологію та стилістику німецької та української мов.

Метафора потужно живить емоційну енергетику слова, увиразнює його образну структуру, розширює смислові горизонти мови [1, с. 6]. Метафора – це художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб [8, с. 715]. Метафоричні одиниці займають особливу роль у позначенні образу жінки. Вони зберігають національно-культурну інформацію образу жінки. В образі жінки метафора виступає прикрасою, збагачує його неймовірними фарбами та зацікавлює отримувача інформацією. Отже, основа метафори в образі жінки – це поєднання семантичних, граматичних та стилістичних аспектів у її вивченні та дослідженні, тому як полісемічна одиниця вона забезпечує вторинну номінацію об'єкта, адже метафора служить ресурсом образного та навіть поетичного мовлення, джерелом нових значень слів, які виконують описову та номінативну функції, закріплюються за індивідом у функції його назв [2, с. 67]. Образ жінки, а саме її зовнішність характер та роль у суспільстві є її особливостями в українській та німецькій лінгвокультурах. Образ жінки в українській культурі – це краса та привабливість, витонченість, ніжність, природність, неповторність та унікальність, сила, волелюбність, доброта, душевність, скромність, щирість, відкритість. Жіноча мудрість української жінки – це її справжній скарб. Українська жінка дуже цілеспрямована, все «пробиває» на своєму шляху і навіть може улестити когось задля досягнення своєї цілі. Жінки виконують багато завдань за день, у них все буквально «горить» в руках. Українська жінка – це дбайлива мати та дружина, вправна господиня, підтримка для чоловіка у всіх його справах. У подружньому житті жінки налагоджують побут, є берегинями сімейного вогнища, коханими дружинами, зіроньками, голубоньками для чоловіка. Незважаючи на всі позитивні риси, українська жінка також має негативні риси в зовнішності, характері, в соціальній поведінці та статусі. У похилому віці вона може бути негарною, повною, незграбною. За характером вона нестримна, емоційна, жадібна, хитра, іноді непосидюча, часто може сваритися, вередувати. У суспільстві склався образ вдови і засмученої, нещасливої жінки. Формування цих рис пов'язано з тим, що за всю історію України відбувалося багато воєн, битв та повстань. Існує такий гендерний стереотип, що німецькі жінки не відрізняються красою, але насправді це не так. Німецькі жінки є не менш вродливими та привабливими, хоча нечасто наносять макіяж та роблять манікюр, вдягаються на вулицю досить просто. За характером німкені добрі та чуйні. Насамперед вони цінують себе, свій час, живуть та насолоджуються життям. Порядок, пунктуальність, дисципліна, організованість, поважне ставлення до свого часу, розум, практичність та відповідальність – це характерні риси образу німецької жінки. Вони відрізняються від інших жінок педантичністю, зібраністю, точністю та міцною силою волі. У німецьких жінок погляди на сім'ю відрізняються від поглядів українських жінок. Для них робота та кар'єра – це важлива частина їхнього життя. Робота і саморозвиток стоїть для них на першому місці, а лише потім створення сім'ї. Німецька жінка дуже любить своїх дітей та є демократичною у їхньому вихованні. У негативній характеристиці щодо зовнішності німецькі жінки мають зайву вагу або навпаки є дуже худорлявими, неохайними та непривабливими. Щодо характеру вона може бути сварливою, стервозною, скандальною, злою, буркотухою та вічно чимось незадоволеною. У суспільстві німецькій жінці також властиві певні негативні статуси та ролі в суспільстві. Вони можуть бути звабницями, бути жінками легкої поведінки, не думати про майбутнє або матерями, які не піклуються про своїх дітей.

2.1. Стереотипізація образу жінки в метафоричних позначеннях. Для дослідження гендерних стереотипів було виявлено 184 метафоричні одиниці на позначення образу жінки в українській мові та 109 – в німецькій мові. Вони характеризують образ жінки, її зовнішність, характер, соціальну роль та статус на матеріалі двох мов. У функціональній характеристиці обраних метафоричних позначень в українській мові тематична група «Позначення зовнішності» представлена 48 метафоричними одиницями, що мають як і позитивне, так і негативне значення, напр.: *калина* 'дівчина чорнява та рум'яна', *вереснева айстра* 'молода, приваблива

дівчина', *бирка* 'нікчемна, погана жінка', *каракатиця* 'незграбна, кривонога жінка'. Від усієї кількості ця група становить 26,1 %. Характер українських жінок – це сильна сторона української нації та навіть культури. З одного боку, українки добрі, ніжні, доброзичливі, сильні, міцно стоять на ногах, мислять позитивно та надіються на краще майбутнє. З іншого боку, вони часто бувають сварливими, буркотливими, неспокійними та непосидючими. В українській мові тематична група «Позначення характеру» позначена 99 метафоричними одиницями, 53,8 %, які викликають у нас різні емоції, напр.: *вертуха* 'неспокійна, непосидюча, вертлява жінка', *гаргара* 'сварлива жінка', *риба (рибка)* 'добра, спокійна, ніжна жінка', *фея* 'доброзичлива жінка'. Жінка-матір, берегиня сімейного затишку, дбайлива дружина та вправна господиня – це складова частина української образу жінки у суспільстві, складова історія та культура українського народу. Але і у суспільстві українська жінка мала свій певний статус. І не завжди він був лише позитивний або негативний. Тематична група «Позначення соціального статусу» містить 30 метафоричних позначень та становить 16,3 % від загальної кількості образних метафор, напр.: *куниця* 'наречена', *міщанка* 'заможна жінка', *сільська панночка* 'неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві'. Соціальна поведінка української жінки у суспільстві також якнайточніше передає її образ. Вона може поводити себе розсудливо та з особливою турботою ставитися до своїх дітей, але водночас бути активною та навіть буде не зовсім слідувати нормам поведінки у суспільстві. Тематична група «Позначення соціальної поведінки» представлений 7 метафоричними одиницями і становить 3,8 %, напр.: *почвара* 'жінка з неприйнятною поведінкою серед людей', *квочка* 'прекрасна, розсудлива, мудра, ніжна та турботлива мати', *хижачка* 'активна жінка'.

У німецькій мові було взято 109 метафоричних одиниць на позначення образу жінки. Німецька жінка є красивою, симпатичною та дуже привабливою для жінок, незважаючи на певний стереотип, що вона не є гарною. У німецькій мові зовнішність німкенів представлена 43 лексичними одиницями (далі – ЛО), 39,4 %, напр.: *die Sahneschnitte* 'мила, красунечка', *der Sexmagnet* 'дуже приваблива дівчина, для чоловіків, як магніт', *die Feuerbombe* 'симпатична дівчина з рудим волоссям', *die Knödelfee* 'пампушка', *die Schlampe* 'нечепура'. У свою чергу в характері німецькі жінки вирізняються працьовитістю, педантичністю, зібраністю, точністю, активністю та міцною силою волі. Але поряд із цим вони сварливі, роздратовані, іноді буркотливі. У німецькій мові тематична група «Позначення характеру» представлена 59 метафоричними одиницями, 54,2 %, напр.: *die Biene* 'працьовита дівчина', *der Feger* 'темпераментна, легка на підйом жінка', *die Ehedrache* 'сварлива жінка', *die Krampfhenne* 'активна жінка'. Німецькі жінки мають дещо інші уявлення про сім'ю та побут. Щодо соціального статусу варто зазначити, що вона любляча жінка чоловіком, заможна, поважна, але може бути непривабливою та неосвіченою в суспільстві. Також було досліджено 2 метафоричні одиниці на позначення жінки у соціальному статусі, 1,8 %, напр.: *die Nutte* 'молода повія (видра)', *die Perle* ' («тямуща, розумна») хатня працівниця'. У соціальній поведінці німецька жінка є вправною господинею та гарною матір'ю. В цій категорії їй також властива і негативна характеристика. Жінка все ж може бути звабницею, спокусницею, жінкою легкої поведінки. У тематичній групі «Позначення соціальної поведінки» налічується 5 ЛО, це становить 4,6 % від загальної кількості вибраних одиниць, напр.: *die Hosenanhabe* 'вправна господиня', *die Rabenmutter* 'мати, яка не піклується про своїх дітей', *die Sirene* спокусниця, звабниця'.

Таблиця 1

Функціональні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Тематичні групи	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	абс.	%		абс.	%	
Позначення характеру	59	54,2	<i>die Ehedrache</i> 'сварлива жінка', <i>die Biene</i> 'працьовита дівчина'	99	53,8	<i>вертуха</i> 'неспокійна, непосидюча, вертлява жінка', <i>фея</i> 'доброзичлива жінка'
Позначення зовнішності	43	39,4	<i>die Schlampe</i> 'нечепура', <i>die Sahneschnitte</i> 'мила, красунечка'	48	26,1	<i>каракатиця</i> 'незграбна, кривонога жінка', <i>вереснева айстра</i> 'молода, приваблива дівчина'

Позначення соціального статусу	2	1,8	<i>die Nutte</i> ‘молода повія (видра)’, <i>die Perle</i> ‘(«тямуца, розумна») хатня працівниця’	30	16,3	<i>куниця</i> ‘наречена’, <i>міщанка</i> ‘заможна жінка’, <i>сільська панночка</i> ‘неосвічена, неприваблива жінка в суспільстві’
Позначення соціальної поведінки	5	4,6	<i>die Hosenanhänger</i> ‘вправна господиня’, <i>die Sirene</i> ‘спокусниця, звабниця’	7	3,8	<i>почвара</i> ‘жінка з неприйнятною поведінкою серед людей’, <i>квочка</i> ‘прекрасна, розсудлива, мудра, ніжна та турботлива мати’
Разом	109	100		184	100	

Отже, в образі української та німецької жінки найбільша кількість одиниць міститься у групі «Позначення характеру». Адже культурно закладено те, що у характеристиці образу жінки величезну роль відіграє характер жінки, бо її риси характеру формують образ жінки загалом. Працьовитість, цілеспрямованість, доброта, доброзичливість, щирість, чесність та справжність, сварливість, дратівливість, роздратованість є спільними рисами образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах. На другому місці можна спостерігати тематичну групу «позначення зовнішності». Ця група, в свою чергу, формує образ жінки з позиції зовнішнього сприйняття. Краса, привабливість, юність, незграбність, потворність є спільними рисами образу жінки в українській та німецькій мовах. У соціальному статусі більше лексичних одиниць характерно для образу української жінки, бо в українському суспільстві історично склалося так, що соціальна думка та думка суспільства були важливими для людини. В німецькій мові склалося навпаки. Кожен живе своїм життям, соціальний статус не є важливим у німецькій культурі. Соціальна поведінка остаточно завершує образ жінки в порівнюваних лінгвокультурах. Спокусниця або звабниця, вправна господарка та любляча мати є характерними рисами в образі жінки.

2.2. Оцінна характеристика метафор на позначення образу жінки. Концепт ЖІНКА – це культурний та гендерний концепт, у якому оцінка, образ та поняття є головними. Метафора – це один із засобів образного втілення культурного концепту. Метафори, що позначають образ жінки у лінгвістиці, можна розділити на семантичні підгрупи з позитивним, негативним значеннями, що дають характеристику образу жінки. До одиниць з позитивним значенням належать емоційно-емотивні слова, значення яких полягає у високоморальних рисах та схваленнях. До одиниць із негативним значенням належать слова, що є емоційно-осудливими, і ці слова не містять у собі схвалення та позитивного ставлення, вони наділені поганими рисами та враженнями.

Одиниці з позитивним значенням. У німецькій мові кількість метафоричних позначень образу жінки з позитивним значенням становить 114 одиниць, 60 %, напр.: *die Susanna* ‘скромна, порядна дівчина’, *die Biene* ‘працьовита дівчина’, *die Torte* ‘приваблива жінка’, *der Maikäfer* ‘гарна дівчина’. Такі метафоричні одиниці показують, що у лінгвокультурі образ німецької жінки часто асоціюється з гарною, порядною, спокійною, врівноваженою, працьовитою дівчиною. В українській мові одиниці з позитивним значенням представлені 34 прикладами, 33 %, напр.: *ангел* ‘жінка, що втілює красу, доброту, ніжність’, *бджілка* ‘дуже працьовита жінка’, *весна* ‘жінка, що несе в собі щось нове: надію, радість, бажання’, *кішка* ‘любляча, віддана жінка’. В українській культурі жінка – це втілення ніжності, радості, краси, коханої, люблячої дівчини.

Одиниці з негативним значенням. Німецькі одиниці з негативним значенням представлені 75 метафорами, 40 % напр.: *das Teufelsweib* ‘зла жінка’, *die Ziege* ‘карга’, *die Henne* ‘відьма’, *die Xanthippe* ‘сварлива баба, фурія’, *die Rabenmutter* ‘мати, яка не піклується про своїх дітей’, *die Hausdrache* ‘зла дружина, хазяйка’. Ці метафоричні одиниці показують, що у німецькій культурі жінка може бути злою, сварливою, справжньою відьмою, пліткаркою, змією, гадюкою підкольною. Щодо українських одиниць з негативним значенням, то було виділено 70 прикладів, 67 %, напр.: *бирка* ‘зла жінка’, *гаргара* ‘сварлива жінка’, *нава* ‘горда, пихата жінка’, *курка* ‘жінка, яка спочатку щось робить, а потім думає, нерозумна, необдарована’, *кобра* ‘жінка, яка може ужалити, непостійна у своїх поглядах, безпечна, але може і вкусити’, *римунда* ‘дурна жінка’, *сорока* ‘пліткарка’. Ці метафоричні позначення показують, що в українській культурі жінка також характеризується через негативні гендерні стереотипи, як пліт-

карка, балакуча, нерозумна, необдарована, дурна жінка, є уособленнями обмеженої підлої, нікчемної жінки.

Таблиця 2

Оцінні характеристики метафоричних позначень жінки в німецькій та українській мовах

Характер оцінювання	Німецька мова			Українська мова		
	Кількість		Приклади	Кількість		Приклади
	абс.	%		абс.	%	
Негативне значення	75	68,8	<i>die Xanthippe</i> ‘сварлива баба, фурія’, <i>eine falsche Katze</i> ‘обманщиця, ошуканка, дурисвітка’, <i>die Natter</i> ‘змія, гадюка підколодна’	70	38	<i>бирка</i> ‘зла жінка’, <i>гаргара</i> ‘сварлива жінка’, <i>сучка</i> ‘підла, нікчемна жінка’
Позитивне значення	34	31,2	<i>der Maikäfer</i> ‘гарна дівчина’ <i>die Torte</i> ‘приваблива жінка’, <i>die Susanna</i> ‘скромна, порядна дівчина’	114	62	<i>бджілка</i> ‘дуже працююча жінка’, <i>ластівка</i> ‘ніжна, ласкава дівчина’, <i>калина</i> ‘дівчина чорнява та рум’яна’
Разом	109	100		184	100	

Отже, найбільшим блоком в німецькій мові є група слів із негативною конотацією, тому що людина спочатку звертає увагу на негативні риси характеру і водночас вважає, що позитивні якості менш важливі. Такі ЛО мають експресивний відтінок. У деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням не завжди чітко помітний. Найбільшим блоком в українській мові є, навпаки, група слів із позитивною конотацією. Це пов’язано з тим, що образ жінки асоціюється з теплом, турботою, весною, богинею, перлиною. Такі ЛО мають пестливе значення, позначають красу, ніжність, лагідність, терплячість, любов та силу української жінки.

Висновки. Отже, в образі української та німецької жінки найбільша кількість одиниць міститься у групі «Позначення характеру», бо риси характеру жінки формують жіночий образ загалом. Працьовитість, цілеспрямованість, доброта, доброзичливість, щирість, чесність та справжність, сварливість, дратівливість, роздратованість – це спільні риси образу жінки у німецькій та українській лінгвокультурах. Тематична група «Позначення зовнішності» формує образ жінки з позиції зовнішнього сприйняття. Юність, краса, привабливість, незграбність, потворність – це спільні риси образу жінки в порівнюваних мовах. У соціальному статусі в українській мові більше міститься лексичних одиниць, бо в українському суспільстві здавна соціальна думка та думка суспільства були пріоритетом для людини. В німецькій мові склалося навпаки. Соціальна поведінка остаточно завершує образ жінки в порівнюваних мовах. Найбільшим блоком у німецькій мові є група слів із негативною конотацією, оскільки людина спочатку звертає увагу на негативні риси характеру і водночас вважає, що позитивні риси менш важливі, у цьому разі ЛО мають експресивний відтінок. У деяких словах кордон між позитивним і негативним значенням не завжди чітко помітний. Найбільшим блоком в українській мові є, навпаки, група слів із позитивною конотацією. Це пов’язано з тим, що образ жінки асоціюється з теплом, турботою, весною, богинею, перлиною, красою, ніжністю, лагідністю та любов’ю.

Abstract. This study provides information on the evaluative metaphorical designations of the image of a woman in Ukrainian and German linguistic cultures, the functional and evaluative characteristics of metaphorical units for the designation of the image of a woman in the compared linguistic cultures. The object of the research is the functional and lexical-semantic features of the mentioned metaphorical units in the compared languages. The methodological basis of the work is a descriptive method – for an accurate and complete description of lexical units, which is the basis for a comprehensive presentation of research results, a comparative method - for identifying and highlighting common and distinctive features of linguistic units in both languages, and a quantitative analysis – for comparing functional and lexical semantic features of metaphorical designations of the image of a woman in comparable languages. These methods make possible a comprehensive analysis of all metaphorical units used to denote the image of a woman.

Keywords: metaphor, image of a woman, metaphorical unit, metaphorical designation, lexical unit.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Безбах К. І. Метафоричні позначення образу жінки та гендерні стереотипи у німецькій та українській лінгвокультурах. ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. 253 с.

2. Кравець Л. В. Динаміка метафори в українській поезії XX століття: монографія. Київ: Видавничий центр «Академія», 2012. 416 с.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
4. Duden «Das große Wörterbuch der deutschen Sprache. in 6 Bd» / hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftl. Rat u. d. Mitarb. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von Günther Drosdowski. Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 1977.
5. WBDUS – Küpper H. Wörterbuch der deutschen Umgangssprache. Stuttgart, 1990
6. RSR Der Duden in 12 Bd.: Das Standardwerk zur deutschen Sprache / [hrsg. und bearb. von G. Drosdowski u. W. Scholze-Stubenrecht]. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1992. Bd. 11: Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik .
7. Юрченко О. С., Івченко А. О. Словник стійких народних порівнянь. Харків, 1993. 176 с.

УДК 821.161.2

ІНТЕРТЕКСТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОВІСТІ «ОСТРІВ КРК» ЮРІЯ ІЗДРИКА

І. О. Березнюк, О. В. Пуніна

Анотація. У статті здійснено інтертекстуальний аналіз повісті «Острів КРК» Юрія Іздрика. Досліджено способи реалізації інтертекстуальності у тексті: зв'язок із кіномистецтвом, творами та авторами сучасної української літератури, музикою та власного досвіду. Проаналізовано творчість Юрія Іздрика у контексті постмодерної літератури.

Ключові слова: інтертекстуальність, інтертекст, алюзії, гіпертекстуальність, паратекстуальність.

Сучасна українська література – явище складне та поліфонічне. Багато нових творів містять зв'язки зі старими. Інтертекстуальність – основна ознака постмодерністського бачення письменників.

Письменники мають можливість генерувати смисли у тексті. Текст – це процес культурної діяльності людства, це форма вияву культури у просторовій площині. Можна порівняти текст із архетипами, які містяться у людській свідомості. За К. Г. Юнгом, архетип – це прообраз, початковий образ, ідея, первісна форма для наступних утворень. Тому можна припускати, що досвід, який напрацьований у минулому, буде відгукуватися у майбутньому. Так і відбувається з літературою: читаєш якийсь твір, а він настільки схожий із тим, що ти колись прочитав, що відбувається певний дисонанс у свідомості.

У науковий обіг термін «інтертекстуальність» ввела французька письменниця болгарського походження Юлія Крістева у 1968 році. Вона сформулювала визначення інтертекстуальності: «...будь-який текст будується як мозаїка цитат, будь-який текст є продуктом усмоктування і трансформації якого-небудь іншого тексту» [1, 246]. Тобто дослідниця вказує на той факт, що текст виступає полем взаємодії між багатьма текстами, яке зосереджене у середині одного тексту. Але варто зазначити, що явище інтертекстуальності не нове, згадку про нього знаходимо у Біблії.

Праці Михайла Бахтіна розглядають інтертекстуальність із діалогічної природи тексту: співжиття тексту розвивається на межі двох свідомостей, двох суб'єктів, це власне текст і образ вираження тієї свідомості, яка акумулює текст.

У 1973 році особливої популярності набули думки французького науковця Ролана Барта, що сформулював поняття «інтертексту». На його думку, кожен текст є новою тканиною, зітканою зі старих цитат. Погоджуємося з цією думкою і доводимо той факт, що через призму архетипності нам видається все написане відомим і прочитаним. Саме явище інтертекстуальності дає змогу віднайти ці міжетекстові співвідношення у новому і давно забутому старому.

Типологію інтертекстуальності здійснив французький вчений Жерар Женетт у книжці «Палімпсести: Література другого ступеня» (1982). Він виокремив такі типи інтертекстуальності:

1) інтертекстуальність – співіснування елементів інших текстів у певному тексті, зокрема цитат, імен, алюзій;